

IBERIA

Domingos

Kontaktgroep
Spanje - Portugal

Kontaktgroep Spanje - Portugal

ISSN-nr. : 1384-1068

KvK-nr. : 40411878 (Den Haag)

Nr. 55 januari 2001

INHOUD :

Van het secretariaat	1
Iberia evenementen	2
Nieuw publicatie KSP - Vergelijkingslijst Portugal	3
Vraag en aanbod	3
Vraagbaak/Diverse KSP-berichten (o.a Keuringsdienst)	5
Verslag penningmeester 1999	7
Schriftelijke Veilng/ Martins - Vader v.d. Portugese Filatelie	10
De eerste zeereis rond de wereld : Magalhães en Elcano	13
Bericht uit Spanje	24

Van het secretariaat

Op **zaterdag 10 februari 2001** zal een bijeenkomst plaatsvinden in het Bondsbureau, Zeelantlaan 11 te Utrecht.
Telefoon zaal: 030 - 2800.128.

De zaal is vanaf 10.00 uur beschikbaar.
Aanvang van de bijeenkomst : 11.00 uur.
Koffie (etc.) en belegde broodjes zijn aldaar -tegen betaling- aanwezig.

AGENDA :

1. Opening
2. Bestuursmededelingen (o.a. verslag penningmeester en enquête)
3. Rondvraag

De zaal in Utrecht is te bereiken:

- **Per auto:** vanaf richting Arnhem op snelweg na Bunnik afslag "Utrecht-Nieuwegein-Hilversum-Breda". Afrit "Utrecht/Jaarbeurs". Beneden meteen rechts (Europalaan) en meteen weer linksaf "Hollantlaan". Daarna tweede straat - na pleintje - rechtsaf (Zeelantlaan); Vanaf richting Den Haag bij verkeersplein "Oudenrijn" richting Arnhem/Utrecht aanhouden. Kort daarna richting/afslag Houten/Utrecht en na de brug over het Amsterdam-Rijnkanaal de afslag "Utrecht/Jaarbeurs"(afrit 17). Onderaan afrit linksaf de Europalaan op. Onder viaduct door links "Hollantlaan". Daarna tweede straat - na pleintje - rechtsaf (Zeelantlaan);
- **Per openbaar vervoer:** Met de trein vanaf Utrecht CS. Sneltram Nieuwegein, halte "Kanaleneiland-Zuid" of vanaf CS met bus 7 tot eindpunt.

Ook tijdens deze bijeenkomst vindt de gebruikelijke veiling plaats.
Schriftelijk bieden: De biedbriefjes dienen uiterlijk een dag voor de bijeenkomst aanwezig te zijn bij de veilingadministratie.

Volgende bijeenkomsten

De volgende bijeenkomst wordt gehouden op :

zaterdag	28 april 2001 te Utrecht (algemene ledenvergadering)
zaterdag	15 september 2001 (Zwolle? Nader te bepalen)
zaterdag	24 november 2001 te Utrecht (Spaanse dag!)

Iberia evenementen agenda

In deze rubriek vestigen wij graag uw aandacht op grote nationale- en internationale tentoonstellingen en evenementen die georganiseerd worden m.b.t. de SPAANSE en PORTUGESE filatelie, zowel in binnen- als buitenland. Wellicht kunt u deze informatie gebruiken bij het plannen van uw volgende (vakantie-)reis. Als u bijdragen voor de agenda heeft, dan kunt u deze insturen naar Hans Vinkenburg. Portugese informatie hebben wij (nog?) steeds niet, wij verwijzen u daarom naar het internet en andere bronnen.

2001

9 tot 15 juni 2001

In juni 2001 vindt er een Wereldpostzegeltentoonstelling plaats in Brussel, dus voor ons allen gemakkelijk bereikbaar per trein of auto. De tentoonstelling heeft als motief 500 jaar Posterijen in Europa. Alhoewel deze tentoonstelling niet specifiek gericht is op Spanje of Portugal lijkt ons een bezoek zeker de moeite waard. De lokatie is het Conventie en Tentoonstellings Centrum 'De Heysel' vlakbij het Atomium. Er zijn reeds diverse leden die dit bezoek willen combineren met een diner en overnachting in Brussel; als u zo'n gezamenlijk uitstapje ook wel wat lijkt, meldt dit dan vóór 1 maart aanstaande aan Hans Vinkenburg zodat wij in het April nummer van Iberia hierover meer kunnen melden, incl. welk hotel wij voorstellen. Wij wachten op uw reacties. Doen!!!

In 2001 zullen door KSP weer 4 bijeenkomsten op zaterdagen worden georganiseerd, de data zijn als volgt: 10 februari in Utrecht, 28 april in Utrecht, 15 september in een nader te bepalen lokatie in het midden-oosten van ons land en 24 november in Utrecht. Deze laatste bijeenkomst van 2001 zal in het teken van Spanje staan. Als u op deze dag een lezing wilt houden of wilt meedoen aan een kleine tentoonstelling of een andere bijdrage kunt en wilt geven, meldt u dit dan s.v.p. bij Koos Fase of het bestuur, zodat wij u kunnen 'inplannen'.

De data van de jaarlijkse grote tentoonstellingen in Spanje zijn ons op dit moment voor 2001 nog niet bekend, deze volgen in de volgende aflevering van Iberia. Indien u een goede internet site weet waar - bij voorkeur lokale - tentoonstellingen van Spanje of Portugal worden aangekondigd, laat ons dit dan s.v.p. even weten zodat wij die site hier kunnen opnemen.

Nieuwe Publicatie van K.S.P.: Vergelijkingslijst Portugal

Aan dit boekje is al jaren gewerkt en vele leden vroegen er al jaren naar. De samensteller van dit boekje, onze secretaris Henk Veen, heeft dan ook een prachtig boekwerkje van gemaakt. In 51 bladzijde, + 5 voor de speciale uitgifte, worden de Portugese zegels vergeleken met de catalogi :

- Núcleo/Afinsa catalogus, die gelijk is aan de Simoes Ferreira;
- Yvert;
- Michel en de
- Stanley Gibbons.

Daarnaast wordt nog eens beschreven :

- de waarde van de zegel;
- de muntsoort;
- wat/wie op de zegel staat! en
- een opmerking, indien dit noodzakelijk is (b.v. kleur etc.).

Het boekwerkje is gemaakt in een handige A5 formaat en is ingebonden met een geplastificeerde kaft. Daaronder vindt men, als één geheel met de kaft, een gekleurde illustratie.

Reden genoeg om dit prachtig boekwerkje aan te schaffen. Elke Portugese verzamelaar dient dit in zijn boekenkast te hebben staan.

Men kan het boekwerkje bestellen door **fl. 15,-** over te maken op giro-rekening **150279** t.n.v. Kontaktgroep Spanje -Portugal te Haarlem onder vermelding van : **Vergelijkingslijst Portugal** , eventueel kunt u uw juiste adres vermelden indien deze afwijkt van het adres op uw overschrijvingskaart.

Of nog beter, u kunt het boekwerkje kopen tijdens de bijeenkomsten van K.S.P. tegen de prijs van **fl. 11,-**.

Vraag en Aanbod

Vraagbaak

In deze rubriek 'vraagbaak' kunt u vragen of problemen aan de leden van Iberia voorleggen waarop u zelf geen antwoord weet. Dit kunnen vragen zijn met betrekking tot zegels, maar ook m.b.t. onbekende stempels, vreemde opdrukken, vermeende vervalsingen, literatuur, etc. Het staat vanzelfsprekend niet vast dat uw vraag of probleem zal worden opgelost, maar ... niet geschoten is altijd mis !!

Alhoewel de redactie van dit blad zijn best zal doen om d.m.v. een duik in de beschikbare literatuur een oplossing of een aanzet tot een oplossing van uw vraag of probleem te zoeken is het echt noodzakelijk dat iedereen die een plausibele oplossing voor de opgeworpen vragen kent zijn reactie doorgeeft aan **Frits van Beekum** (Portugal) of **Hans Vinkenburg** (Spanje). Bij voorkeur met een kort briefje en een afdruk van de zegel of het stempel. Daarom vragen wij uw actieve participatie: zonder uw inzendingen en reacties op de vragen zal deze rubriek niet tot bloei kunnen komen!! Uw reactie wordt dan ook zeer op prijs gesteld.

Diverse KSP Berichten

De veilingmeester kan nog steeds veel nieuw veilingmateriaal gebruiken, vooral van Portugal en Portugese koloniën. Heeft u nog overvloedige doubletten van goede kwaliteit of wilt u een deel van uw verzameling afstoten omdat uw aandacht zich nu richt op andere facetten van de Spaanse en Portugese filatelie, zoek dan uw materiaal bij elkaar en geef het op de volgende bijeenkomst aan Wietze Hoogeveen of stuur het naar zijn huisadres dat vermeld staat op de binnenzijde van dit blad. Doen!

Heeft u onlangs iets bijzonders meegemaakt m.b.t. onze gemeenschappelijke hobby? Deed u onlangs de aankoop van uw leven? Ontdekte u onlangs een nog onbekende plaatfout? Heeft u recent een museum of tentoonstelling bezocht of er aan deelgenomen? Las u onlangs een interessant artikel dat ook voor de overige leden van belang kan zijn? Beschikt u over specifieke kennis van bepaalde aspecten van de Spaanse of Portugese filatelie? Zet het dan op papier en stuur het

naar Frits van Beekum of Hans Vinkenburg voor opname in de volgende aflevering van IBERIA of vertel daarover op de volgende bijeenkomst. Elke bijdrage wordt zeer op prijs gesteld.

De BKD-KSP Keuringsdienst faciliteiten

In het afgelopen November nummer van IBERIA en tijdens de bijeenkomst in December jongstleden werd u uitgebreid geïnformeerd over de nieuwe service die wij als enige filatelistische vereniging in Nederland aan onze leden kunnen bieden: het keuren van zegels van Spanje en Portugal in samenwerking tussen de Bondskeuringsdienst (BKD) en KSP. Deze keuringen vinden tegen gereduceerde tarieven plaats. In ons November nummer vond u een opsomming van de toepasselijke voorwaarden en tarieven. Graag vestigen wij hier nogmaals uw aandacht op.

Tijdens de bijeenkomst zijn de te gebruiken formulieren uitgedeeld aan de toen aanwezige leden. Omdat niet iedereen op deze vergadering aanwezig kon zijn hebben wij besloten om bij deze aflevering van Iberia een formulier bij te sluiten, zodat iedereen in de gelegenheid is van deze service gebruik te maken. Indien u meerdere formulieren wenst kunt u deze verkrijgen bij Frits van Beekum of Hans Vinkenburg. Wij bevelen deze dienst graag in uw aandacht aan!

De contributie voor het jaar 2001

Bij dit blad vindt u deze keer weer de jaarlijkse acceptgirokaart voor de betaling van de contributie voor het jaar 2001. De contributie bedraagt ongewijzigd f. 40,- per jaar. U mag ook in Euro's betalen maar u moet dan zelf een betalingsopdracht uitschrijven en naar uw bank sturen; de prijs is dan EUR 18,-. Indien u op 1 januari jl. reeds de contributie voor 2001 had overgemaakt ontvangt u geen acceptgiro kaart. Wij stellen het op prijs indien u ervoor kunt zorgdragen dat de betaling spoedig plaatsvindt; hiervoor zijn wij u bij voorbaat reeds erkentelijk.

Vergelijkingslijst catalogusnummers Spaanse Koloniën

Op de bijeenkomst van April aanstaande zal Hans Vinkenburg de vertraagde nieuwe KSP publicatie presenteren waarin de catalogusnummers van de zegels van de Spaanse Antillen, Cuba en Puerto Rico (tot 1898) worden vergeleken tussen diverse catalogi van deze en gene zijde der oceaan. Op die bijeenkomst zal deze uitgave ook voor het eerst te koop zijn. Over de prijzen en dergelijke wordt u te zijner tijd nader geïnformeerd. Zorg er dus voor dat u in April aanwezig bent als u deze gebieden ook verzameld!

Eigen publicaties van KSP

Tijdens iedere bijeenkomst kunt u bij Hans Vinkenburg, voorzover ze nog in voorraad zijn, de eigen publicaties van KSP kopen. Hierover valt nog het volgende te melden:

- op de bijeenkomst van December 2000 heeft Henk Veen zijn nieuwe boek aan de vergadering gepresenteerd: **'Vergelijkingslijst Selos de Portugal'**. Deze uitgave is eveneens bij Hans Vinkenburg te verkrijgen en kost f. 11,- bij afhalen op de bijeenkomst of f. 15,- bij toezending per post. Voor niet-leden gelden hogere bedragen. Deze nieuwe publicatie geeft niet alleen een vergelijking tussen de verschillende meest gebruikte catalogi maar vermeld ook bij iedere zegel een korte omschrijving, o.a. van het thema van elke zegel. Een buitengewoon nuttige en overzichtelijke publicatie die geen Portugal verzamelaar mag missen!
- van onze uitgave 'Echtheidskenmerken van de Postzegels van Spanje 1850 - 1900' zijn er de afgelopen maanden weer heel wat verkocht na het pagina grote artikel over de totstandkoming van dit boek in het November nummer van het maandblad Filatelie. Inmiddels is een nieuwe druk van dit boek verschenen met de Engelse ondertitel 'Authenticity Characteristics of the Stamps of Spain 1850 - 1900'. Ook deze uitgave is weer te koop op de bijeenkomst.
- De overige verkrijgbare publicaties staan weer vermeld op de achterflap van deze IBERIA.

Er is nog geen nader bericht verschenen bij Edifil over de publicatiedatum van deel 3 van de uitgebreide catalogus Unificado 2001; deze zou o.a. moeten handelen over Barcelona etc., Beneficencia etc. en de Spaanse Koloniën. De delen 1 en 2 die onlangs voor het eerst in full-colour verschenen schijnen als 'warme broodjes' te verkopen, ondanks de forse prijs. Zodra wij meer informatie hebben zullen wij hiervan in dit blad melding maken.

Zoals bekend geldt voor alle bestellingen bij KSP van publicaties:

' Door boeken te bestellen verrijkt u uw kennis en steunt u K.S.P. ' !!

VERSLAG VAN DE PENNINGMEESTER OVER 1999

Door de penningmeester is de jaarrekening van K.S.P. over het boekjaar 1999 opgemaakt. Deze jaarrekening bestaat uit een Balans, een Resultatenrekening en een Toelichting op deze stukken. Voor vergelijkende cijfers met het vorige boekjaar verwijs ik u korthedshalve naar de jaarrekening over 1998 die gepubliceerd werd in Iberia nummer 51 van januari 2000.

kascommissie voorgelegd die net als vorig jaar bestond uit de heren Nico Beek en Jan van Gerwen die hierbij voor hun medewerking bedankt worden. Zij hebben de jaarrekening gecontroleerd en in orde bevonden.

Hans Vinkenburg – penningmeester.

Schriftelijke veiling

In het verleden hebben wij al een aantal gehad: een schriftelijke veiling. Deze werden dan gehouden tijdens de zomermaanden en de lijst met de daarop aangeboden zegels was een inschrijftermijn van 6 weken van toepassing.

Het bestuur wil komende zomer weer met deze service beginnen. **Alleen** voor de schriftelijke veiling dient u niet het materiaal naar Wietze Hoogeveen te zenden, maar aan :

Hans Vinkenburg
Delftlaan 309-II
2024 CG Haarlem

Elk goed materiaal is welkom, dus kijkt u uw doublettenboek eens na. De sluitingstermijn is 28 april a.s. U kunt dus ook het materiaal inleveren tijdens de algemene ledenvergadering van 28 april 2001.

Martins - Vader van de Portugese Filatelie

De heer G. Herpin uit Parijs is de uitvinder van het woord 'Philatelie' of zoals nu geschreven wordt 'Filatelie'. In 1864 verbond hij de Griekse woorden Filos (liefhebber/vriend) met ateleia, hetgeen letterlijk 'vrij van belasting of betaling' betekent. Het papiertje was dus het teken dat de ontvanger van de brief niets hoefde te betalen.

Reeds in 1861 verscheen de eerste catalogus van zegels in Europa, maar duurde tot 1880/1890 voordat het verzamelen in Portugal echt gestalte kreeg.

De vader van de Portugese filatelie is Faustino António Martins, een handelaar en verzamelaar die in 1867 een winkel opende op de Praça Luis de Camoes 35 te Lisboa, alwaar hij een aanvang maakte de mensheid voor de postzegels te interesseren.

Concurrenten kreeg hij pas in 1890/1900 toen ook anderen de negotie begonnen in te zien.

In 1887 besloot Martins het eerste filatelistische blad in Portugal uit te geven; 'O Philatelista', voor een prijs van 50 Reis. Kort daarop verscheen in 1888 'Mercado de Sellos', in 1893 'Portugal Philatélico' en tenslotte in 1894 'Evora Postal' en 'O Internacional'. Derhalve waren er in 7 jaar plotseling 5 filatelistische bladen!

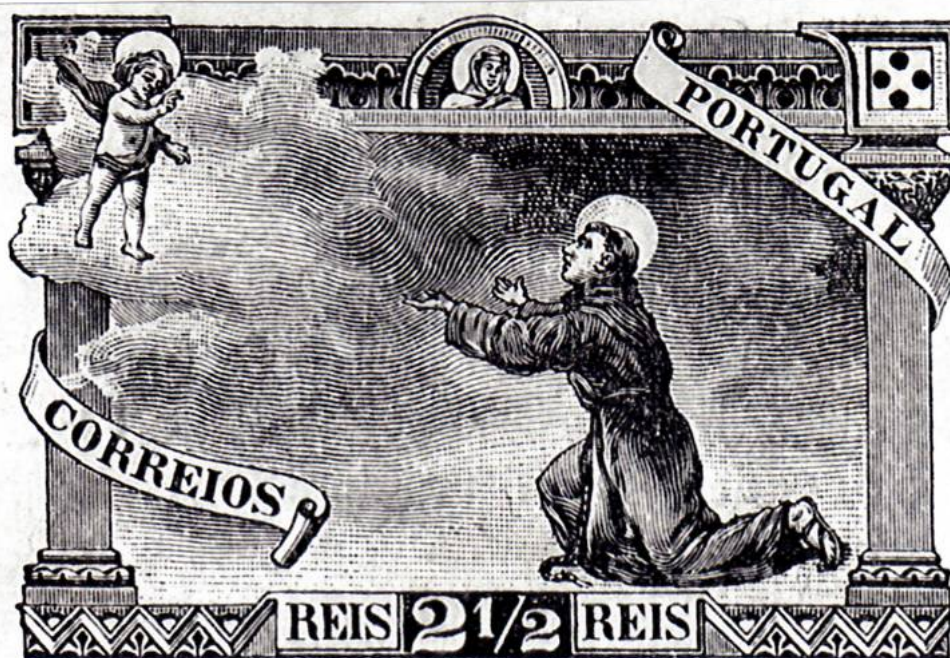
Martins publiceerde in 1894 zijn eerste album Portugal en koloniën gedrukt en gebonden in Frankrijk, met franse tekst, octavoformaat met illustraties in 67 pagina's. Alle zegels tot en met Centenario D. Henrique; prijs 500 Reis.

In december 1894 verscheen in Martins's 'O Philatelico' een separate prijscatalogus, prijzen in Reis zonder afbeeldingen: Catalogo Preço Corrente. In feite waren het vertalingen van de franse catalogi (Hugo Reichard), Het was de eerste Portugese catalogus van Martin.

In 1895 verscheen weer in zijn lijfblad separaat het 1^e deel van Postzegels en brieven van Portugal en koloniën met variëteiten en drukfouten, ditmaal uit eigen bron en in mei 1895 publiceerde hij de catalogus van 'vreemde' landen, beginnend met Abessinië en Afganistan, waarna de productie stakte. Martins had al vanaf 1888 geleefd met het idee een algemene 'Catalogus de Sellos Portaes' te publiceren en 7 jaar later realiseerde hij alleen het begin.

Van Martins kan dus gezegd worden dat hij de eerste was die een winkel opende, een blad uitgaf, een album op de markt bracht en een catalogus samenstelde.

Rond 1888 werd de eerste postzegelvereniging opgericht 'Associação dos Colecionadores de Sellos', maar deze club was een zeer kort leven beschoren. Beter verging het in 1895 de 'Sociedade Filatelica Viannense' uit Viana de Castelo en 'Sociedade Portuguesa de Timbrologia' uit Evora. Dit waren eigenlijk de eerste filatelistische clubs. De Portugese autoriteiten waren de eersten om de filatelie te exploiteren.

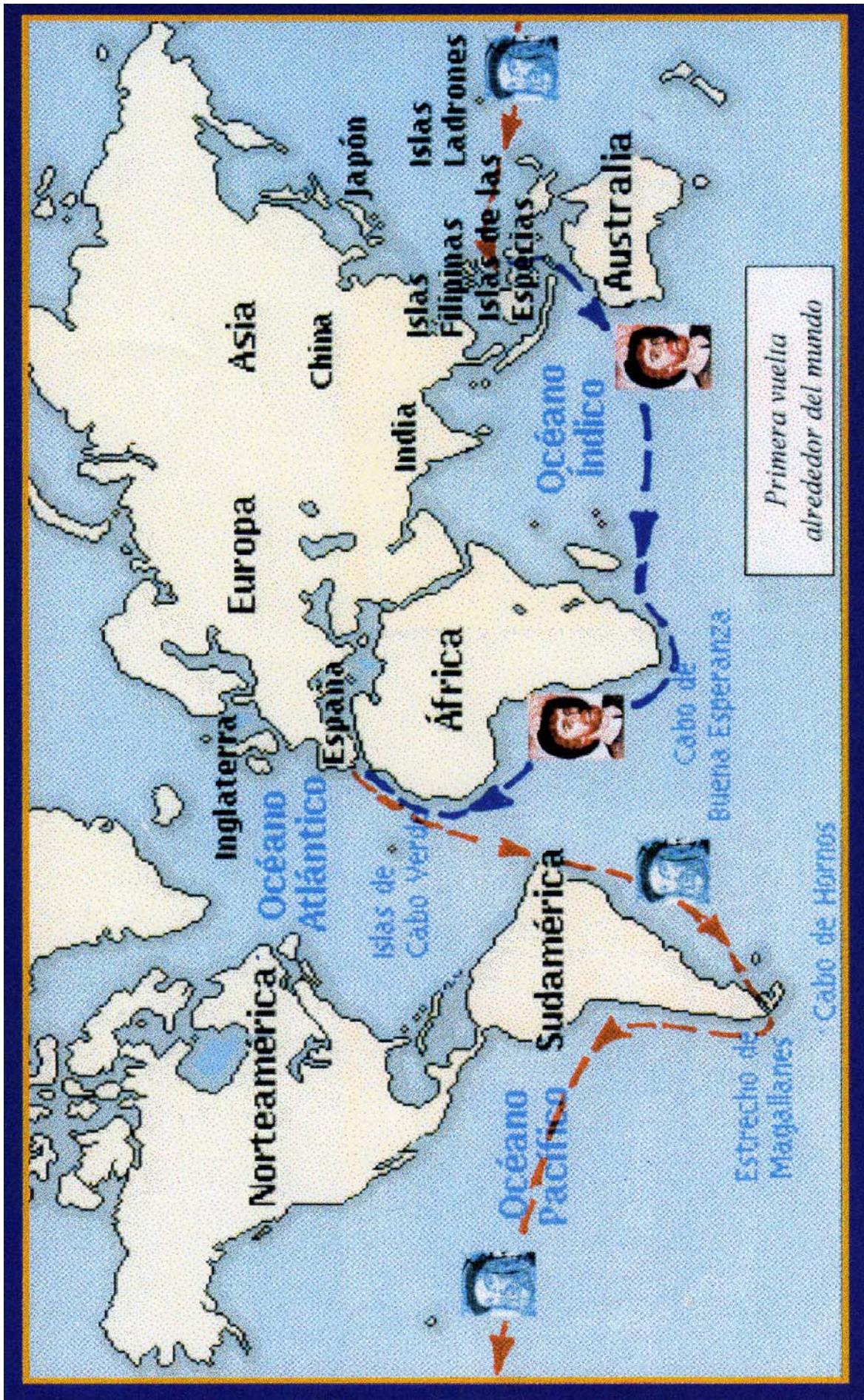
In 1893, 1894 en 1895 kwamen de speculatieve series van de Provisórios, de Centenario Henriquino en S. Antonio op de markt om de zakken van de staat te vullen. Het werd een dramatisch fiasco voor de organisatoren. De beroemde 'Commissão Filatelica' was er puur en alleen om de verzamelaars te exploiteren en het was de staat die de speculatie doorvoerde, Dit betreffende de Provisórios, Núcleo-nummers 80-97. De D. Henrique en S. Antonio-zegels, Núcleo-nummers 98-110 en 111-125 werden door handelaren en verzamelaars vermeden vanwege de speculatieve motieven en moesten grotendeels verbrand worden; een enorm verlies viel de staat ten deel.

Ondanks deze fiasco's groeide het aantal verzamelaars gestaag en rond 1900 waren er al velen die de sporen van Martins volgden.

Toch duurde het tot 1935 voor de eerste tentoonstelling, de 'Exposição Filatelica Nacional', plaats vond (zie Núcleo 564) en pas in 1953 werd met de 'Centenário', Núcleo-nummers 786-793, aandacht geschonken aan de Internationale Tentoonstelling.

(Bron : A.H. de Oliveira Marques).

Jan van Gerwen

De eerste zeereis rond de wereld: Magalhães en Elcano.

Door: Hans Vinkenborg.

Koning Karel I van Spanje.

In het jaar 2000 vieren wij het 5e eeuwfeest van de geboorte van Koning Carlos I van Spanje die wij kennen als Koning Karel I; hij is geboren in 1500 te Gent en werd later ook bekend als keizer Karel V van o.m. Nederland en

Duitsland. Koning Karel I werd op 15 jarige leeftijd al benoemd tot Heer der Nederlanden en op 16 jarige leeftijd tot koning van het gehele Spaanse Rijk (afbeelding 1). Hij is een zoon van Filips de Schone en Johanna van Castilië. Hij regeerde van 1516 tot 1556, tot 2 jaar voor zijn dood. Het was deze koning die een cruciale rol zou spelen bij de verdere uitbouw van het Spaanse rijk want al direct na zijn troonsbestijging heeft deze koning belangrijke beslissingen genomen die zijn sporen in de geschiedenis hebben nagelaten (afbeelding 2). Wellicht de

belangrijkste beslissing was het geven van toestemming tot het uitvoeren van een grootse nautische heldendaad die nu nog uit zijn regeerperiode naklinkt: de eerste scheepsreis rond de wereld die werd voorbereid en begonnen door Magalhães (of Magalhanes zoals wij hem noemen) en die uiteindelijk werd beëindigd door Elcano. In dit artikel vertellen wij u iets over de achtergronden en over de zeereis en illustreren wij dit waar mogelijk met postzegels van Spanje en Portugal (de toelichtingen vindt u aan het eind van dit artikel).

Het Tractaat van Tordesillas.

Het idee van Magalhães kwam voort uit het tussen Spanje en Portugal gesloten Tractaat van Tordesillas dat een eind moest maken aan een jarenlange strijd tussen de twee landen over het eigendom van de nieuw ontdekte overzeese gebieden. Eerst was nog in 1493 ten overstaan van Paus Alex-

ander VI op verzoek van Isabella van Castilië een grens vastgesteld op 100 mijl ten westen van de Azoren maar daarmee ging de Portugese koning niet

akkoord. Het uiteindelijke verdrag werd gesloten op 7 juni 1494 in de plaats Tordesillas (bij Valladolid) in het gebouw dat heden ten dage nog in gebruik is als Nationaal Archief (af-

beelding 3); de Paus was wederom getuige van het sluiten van dit verdrag

(afbeelding 4). Nu werd aan Portugal al het land toebedeeld dat nog ontdekt zou worden ten oosten van de denkbeeldige demarkatielijn die werd vastgesteld op 370 mijl ten westen van de Kaapverdische eilanden en aan Spanje alle gebieden die ontdekt zouden worden ten westen van die denkbeeldige lijn. Hierdoor kreeg Portugal ondermeer Brazilië toegewezen, want dit ligt ten dele ten oosten van deze lijn. Vanuit een historisch perspectief gezien was dit Tractaat van Tordesillas eigenlijk een historische fout, want in plaats

dat het een probleem oploste, heeft het juist eeuwenlang de bron gevormd van alle geschillen en oorlogen tussen de twee zusterlanden en uiteindelijk heeft het ook niets opgelost.

Fernando de Magalhães.

Fernando de Magalhães (afbeelding 5), een Portugese zeeman die rond 1480 geboren was in Ponte de Barca, Miñho, had gestudeerd op de zeevaarschool van Lissabon waar hij een militaire en nautische opleiding had gekregen waarbij hij ondermeer astrologie en geologie had gestudeerd. Op zijn 24ste deed hij voor het eerst mee aan een grote zeereis in de expeditie van de onderkoning Francisco de Almeida naar Indië. In 1514 nam hij deel aan de expeditie van graaf de Braganza tegen Marokko

waar hij zich tot een ware held ontpopte. Maar bij zijn terugkomst in Portugal werd hij, nadat zijn goede naam in twijfel was getrokken door tegenstanders, niet door Koning Dom Manuel I ontvangen (afbeelding 6). Hij kreeg slechts te horen dat hij als dank een klein oorlogspensioen zou ontvangen. Kort daarop ontvouwde hij zijn grote plan om namens het Portugese koninkrijk een groot avontuur te beginnen: een zeereis rond de wereld. Helaas voor Fernando de Magalhães besliste zijn koning negatief en omdat hij op een grotere eer gerekend had en omdat hij zwaar teleurgesteld was, besloot hij om samen met Ruy Faleiro (een sterrenkundige en kaartenmaker) in 1517 naar Spanje te gaan om daar zijn fortuin te vinden en om zijn plan voor te stellen aan de Spaanse koning. Dit plan hield in concreto in om een expeditie te organiseren om via de westelijke route een 'weg' te vinden naar de 'eilanden van de kruiden' - de Molukken - en in Spanje viel dit plan tot zijn vreugde wel in 'vruchtbare bodem'.

De gedachte achter het plan: de aarde is niet plat.

Magalhães (afbeelding 7) had uit het verdrag van Tordesillas zo zijn eigen conclusies getrokken. Hij had als revolutionair uitgangspunt genomen dat de wereld rond zou kunnen zijn en wilde dat bewijzen. Als hij gelijk zou hebben dan zou hij de 'eilanden van de kruiden' dus ook vanuit het westen moeten kunnen bereiken (als je maar lang genoeg doorzeilde) en daarmee zou hij dus bewijzen dat deze eilanden net-zo-goed ten westen van de demarkatielijn zouden liggen als ten oosten zoals tot dan werd aangenomen. En daarmee zouden deze eilanden dus net zo goed Spaans grondgebied genoemd kunnen worden als Portugees. Als dit waar zou blijken, zou daarmee het Tractaat van Tordesillas in één klap opgeblazen zijn. Magelhães was ervan overtuigd dat er een doorgang zou zijn te vinden van de Atlantische Oceaan naar de Grote Oceaan (of de Stille Zuidzee zoals die toen nog heette). Eigenlijk was het enige dat Magelhães naar zijn inzicht nog maar hoefde te bewijzen zijn theorie dat de aarde niet plat maar echt rond was en je er dus niet 'vanaf kon vallen'.

De voorbereiding van de expeditie.

En zo kwam het dat de jonge koning Carlos I van Spanje, omdat hij ervan overtuigd was dat Magalhães een geweldig plan had gepresenteerd, op 22 maart 1518 een besluit ondertekende waarin hij toestemming voor de expeditie gaf en waarin hij Magalhães vijf schepen toewees: de Trinidad als hoofdschip (afbeelding 8), de Concepcion, de San Antonio, de Santiago en de Victoria. Daarnaast kreeg hij alles wat hij verder nog nodig zei te hebben voor deze onderneming en werd hij bij voorbaat reeds benoemd tot Gouverneur van alle gebieden die hij namens Spanje zou ontdekken. In totaal kreeg hij 265 mannen toegewezen afkomstig uit negen landen. Daarbij was ook een zekere Juan

Sebastian de Elcano die hij benoemde tot stuurman op het schip Concepcion (afbeelding 9). Dit was een Spaanse zeeman van eenvoudige komaf die geboren was in Guetaria in 1476. Hij had een grote ervaring opgebouwd en een grote praktische kennis opgedaan toen hij al als kind naar zee moest als vissersman aan de kusten van Europa; overigens deed hij zijn ervaring voor een deel op op grotere vissersschepen waarvan men veronderstelde dat deze zich hoofdzakelijk met smokkelen bezig hielden. Maar zijn benoeming bleek later een goede te zijn. Op de Spaanse landkaart bij dit verhaal is te zien welke route men ging varen.

Het eerste deel van de expeditie: De oversteek naar Zuid-Amerika.

vaarde hij naar het zuiden. In januari 1520 verkende hij de Rio de la Plata rivier

De expeditie van Magalhães vertrok op 10 augustus 1519 vanuit Sevilla (afbeelding 10) en hij kwam na de Guadalquivir te zijn afgevaren aan in Sanlucar de Barrameda van waaruit hij op 20 september 1519 vertrok naar Tenerife waar hij op 26 september aankwam. Op 3 oktober zette hij koers naar Brazilië waar hij op 29 november aankwam. Vandaar

waarbij hij slechts vaststelde dat dit een (bij de monding) 25 kilometer brede rivier was met ruim 2.000 vertakkingen en dus niet een doorsteek naar de andere kant van Zuid-Amerika. Op 31 maart arriveerde hij bij Puerto de San Julian in het diepe zuiden van Argentinië waar hij besloot de verdere herfst door te brengen en een deel van de winter; het was ook bij dat verblijf dat hij met forse kracht het eerste oproer onder zijn bemanningsleden moest onderdrukken. Op 24 augustus 1520, met het voorjaar in het vooruitzicht, vervolgde hij zijn reis, maar al snel daarna verloor hij het schip Santiago dat in Zuid Argentinië tijdens een verkenningsstocht aan de grond liep en zonk. Op 21 oktober kwam de expeditie dus met vier schepen aan bij een smalle en kronkelende nauwte die gedoopt werd met de naam 'Het nauw van Allerheiligen', maar dat heden ten dage 'De Straat van Magalhães' genoemd wordt. Het was op deze plek dat de bange bemanning van het schip San Antonio in opstand kwam en deserteerde en rechtsomkeer ging richting Spanje, waardoor de vloot van Magalhães beperkt werd tot nog maar drie schepen. Het waren dus de Trinidad, de Victoria en de Concepcion waarmee hij op 27 november 1520 in de Zuidzee arriveerde die vanwege zijn rust toen omgedoopt werd in de Stille Oceaan.

Het tweede deel van de expeditie: de vreselijke oversteek over de Stille Oceaan.

Het was mooi weer en bijna hartje zomer, maar de grootste ellende moest nog komen: de oversteek van de Stille Oceaan. Gelukkig wist hij niet wat hem boven het hoofd hing. Eerst ging hij noordelijk langs de kust van Chili tot de 32e zuidelijke breedtegraad waarna hij koers zette naar het westen om de Stille Oceaan over te steken. Een gruwelijke zeiltocht begon die vier maanden zou duren en waarin veel narigheid voorkwam als gevolg van ondermeer te weinig water, steeds schaarser wordende levensmiddelen, toenemende honger en dorst en als gevolg van vitaminegebrek scheurbuik en andere vreselijke en dodelijke ziekten. Vele bemanningleden vonden bij deze overtocht een vreselijke dood. Eindelijk kwamen op 6 maart 1521 Guam en de eilanden in zicht die hij de naam Dieven Eilanden gaf, maar die wij nu kennen als de Marianen. Hier werd proviand ingenomen. Op 16 maart 1521 kwam hij bij de Eilanden van Visayas die hij naar San Lazaro vernoemde en op 3 april kwam hij aan op het eiland Cebu, onderdeel van de archipel die men pas veel later de Filipijnen zou gaan noemen. Hier werd eveneens aangelegd om levensmiddelen en water in te nemen.

De weinige overlevenden werden gastvrij ontvangen door de eilandbewoners. Als dank voor de hartelijkheid van de eerste dagen en omdat de plaatselijke

bevolking zoals de Spaanse koning had gewenst - en passant - nog even tot het Christendom moest worden bekeerd, gaf Magalhães aan Humabon, de vrouw van de koning van het eiland Cebu, een beeldje (afbeelding 11) in goud en zilver van het Kindeke Jesus (Santo Niño). Naarmate de tijd verstreek zou dit beeldje het Heilige Kind van Cebu genoemd gaan worden en heden ten dage wordt deze nog als de beschermheilige

van de archipel beschouwd. Maar al na korte tijd werd er verraad gepleegd en er brak een oproer uit onder de plaatselijke bevolking van onder andere Mactan omdat door Magalhães een hoge schatting (een kerkelijke belasting) werd geëist voor de Spaanse troon. Bovendien erkende lang niet iedereen zijn gezag en autoriteit. In de strijd die volgde werden de hogere leidinggevendenden vermoord en op 27 april 1521 werd ook onze held Magalhães op het strand vermoord aangetroffen, op het naburige eiland Mactan. Geld maakt niet gelukkig.

De drie overgebleven schepen en de 130 man die nog in leven waren na de gevechten hebben daarna zo'n zes maanden doelloos rondgevaren door de Filipijnen. Al snel bleek dat het met deze 130 man niet doenlijk was om drie schepen in de vaart te houden zodat werd besloten om de Concepcion achter te laten en te ontdoen van alle nog bruikbare onderdelen en tuigage en zeilen. Inmiddels waren de ruimen in Palawan weer gevuld met nieuwe voorraden etenswaren en water.

Het derde deel van de expeditie: De terugkeer.

Na de dood van Magalhães en het achterlaten van de Concepcion ging de

expeditie verder met twee nieuwe aanvoerders op de twee resterende schepen: de Trinidad aangevoerd door Gonzalo Gomez de Espinosa en de Victoria aangevoerd door Juan Sebastian de Elcano (afbeelding 12). Men vervolgde de reis langs de archipel van de Filipijnen en op 8 november 1521 kwamen de schepen aan in Tidor, één van de Molukse Eilanden die

het eigenlijke doel van deze hele expeditie vormden. De sultan van Tidor was de Spanjaarden goed gezind en hier laadde men een grote hoeveelheid specerijen aan boord zodat de schepen tot de nok toe gevuld waren met handels-

waar. Vlak nadat men op 21 december 1521 de reis weer vervolgd had bleek dat ze achtervolgd werden door de Portugezen die op het eiland Ternate gestationeerd waren. De sultan van Ternate had de Portugezen (die hem steunden) gewezen op de Spaanse schepen met de rijke buit omdat hijzelf reeds langere tijd in staat van oorlog verkeerde met de sultan van Tidor. En omdat de Spanjaarden de vrienden van de sultan van Tidor leken te zijn, waren zij daardoor zijn vijand, alhoewel ze Ternate noch zijn sultan hadden aangevallen. Omdat de beide volle schepen door de grote diepgang niet veel vaart konden maken werd besloten de 'vloot' te splitsen en elk onder eigen verantwoordelijkheid door te gaan: de Victoria met Elcano ging rechtdoor en zette koers via Ambon en Timor naar Kaap de Goede Hoop. De Trinidad (die veel water maakte) met Gonzalo Gomez de Espinosa ging rechtsomkeer terug over de Stille Oceaan richting Panama. Later zou blijken dat dit geen gelukkige keuze was geweest want in de Molukken werden Espinosa en zijn mannen door Portugezen gevangen genomen, een aantal stierven de hongersdood en een aantal stierven toen de Trinidad te pletter sloeg op het rif. Van de zes man die gevangen genomen werden kwamen jaren later vier man in Portugal aan voor berechting door het krijgsgerecht (Espinosa was toen ook al gestorven) en deze vier werden tenslotte als 'overlopers' naar Spanje uitgewezen.

Elcano voer met zijn Victoria over de Indische Oceaan verder naar het westen. Alhoewel de tocht vlot verliep werden zij weer geteisterd door bedorven voedsel, scheurbuik, te weinig water en rijst en zo'n 20 van 40 bemanningsleden vonden de dood. Tot overmaat van ramp braken in een vliegende storm twee van de vier masten en kon het schip niet veel vaart meer maken. In april 1522 werd Kaap de Goede Hoop gerond en voer hij langs de westkust van Afrika naar het noorden en ging tenslotte op 9 juli voor anker bij Cabo Verde om levensmiddelen in te nemen. Elcano was zich ervan bewust dat dit Portugees grondgebied was en dat hij voorzichtig moest manoevreren. Toch werd de bevoorrading een probleem omdat de Portugezen doorkregen met wie ze te maken hadden, waarna ze de bemanningsleden die aan land waren gegaan om de proviandering te verzorgen gevangen namen. Noodgedwongen besloot Elcano toen maar om de reis zonder hen te vervolgen en op 6 september kwam hij aan in Sanlucar in Spanje. Op dat moment waren er nog maar 18 man aan boord van de totaal 265 mannen waarmee men jaren daarvoor was vertrokken en deze 18 man waren meer dood dan levend. Op 8 september voer hij met de Victoria langs de Torre del Oro de stad Sevilla binnen (afbeelding 13) waarmee de circel rond was en waarbij hij volgens zijn berekeningen totaal 43.380 zeemijlen rond de wereld had afgelegd. Onder de 18 man die het overleefden was ook de door de Spaanse troon meegezonden ambtenaar die

van alle gebeurtenissen tijdens de expeditie nauwkeurig schriftelijk verslag aan de koning moest uitbrengen, ook om de rechten van Spanje vast te leggen met betrekking tot het eventueel nieuw te ontdekken land. Het was dus Juan Sebastian de Elcano die met het enige schip terugkeerde in Spanje en die de expeditie tot een goed einde bracht en die uiteindelijk daarmee de stelling van Magalhães bewees dat de aarde rond was.

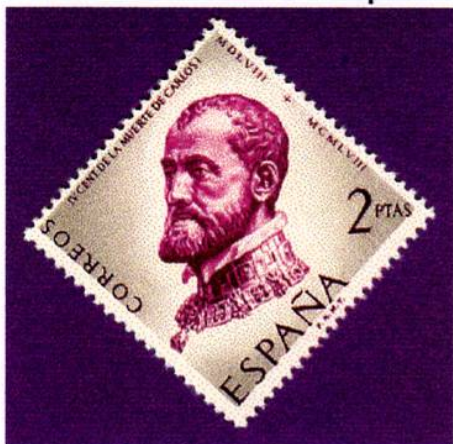
Wat daarna nog gebeurde.

Koning Carlos I ontving de bemanning in Valladolid en kende aan Elcano een pensioen toe van 500 florijnen, de titel van jonker en een wapenschild waarin een wereldbol was afgebeeld met de woorden: 'Primus Circumdediste Me' ('de eerste die om mij heen voer') (zie tevens afbeelding 12). En zo eindigde een groot avontuur waarin men aan Fernando de Magalhães de eer gunde om de doorgang te hebben ontdekt tussen de Atlantische Oceaan en de Stille Zuidzee langs de zuidkant van Zuid-Amerika en die als eerste de Stille Zuidzee van oost naar west overstak, terwijl men aan Juan Sebastian de Elcano de eer gunde om bekend te worden als de eerste man die de wereld rond gevaren heeft. Van de 2 hoofdpersonen uit dit verhaal - Magalhães en Elcano - is in de internationale geschiedenis Magalhães veel beroemder geworden omdat hij als organisator bekend stond van deze expeditie en omdat hij de geestelijke vader was van het idee om naar het westen te varen op zoek naar de Molukken en door de ontdekkingen die hij daadwerkelijk deed. Juan Sebastian de Elcano is vooral buiten Spanje en Portugal veel minder bekend, waarschijnlijk omdat zijn bekendheid meer het gevolg is van toeval dan van een van tevoren geplande actie. Het is overigens geen toeval dat het grootste opleidingszeilschip dat de Spaanse Marine thans heeft, naar hem vernoemd is (afbeelding 14).

Tot besluit van dit verhaal en als curiositeit kan nog het volgende vermeld worden. De specerijen die door Elcano met de Victoria werden meegenomen zijn verkocht in Antwerpen, met zulke hoge verkoopopbrengsten dat het geld

dat dit opbracht genoeg was om alle kosten van de hele Magalhães expeditie te dekken, inclusief die van het bunkeren en de vlootverliezen tijdens deze tocht. Nadat de opwinding over en de belangstelling voor de heldendaad van Elcano wat was geluwd, stortte hij zich in een nieuw avontuur en werd hij eerste stuurman en kapitein van het schip Sancti Spiritus op een expeditie die

in 1525 werd georganiseerd. Maar bij die gelegenheid had hij minder geluk want in augustus 1526 verging zijn schip op de Stille Oceaan en er is nooit meer iets van hem vernomen. Tenslotte, alhoewel de Magalhães expeditie bewezen had dat de aarde rond was en alhoewel men bij deze reis de Molukken tot een Spaanse eilandengroep had uitgeroepen, zag koning Carlos I zich al in 1529 (afbeelding 15) in het Verdrag van Zaragoza toch genoodzaakt om de rechten van de Portugezen over deze archipel in het eerder met

hen gesloten Tractaat van Tordesillas te erkennen, en daarmee werd het weer Portugees grondgebied.

De filatelistische aspecten van deze expeditie.

Er is in een aantal landen aandacht aan deze ontdekkingsreis geschonken. Onder andere, in Chili is een mooie zegel uitgegeven waarop Magalhães te zien is met de drie schepen in de later naar hem vernoemde doorgang onderlangs Zuid-Amerika. In Niger verscheen een vel met drie zegels die tesamen het tafereel vormen van Elcano, de schepen en Magalhães, in Bulgarije verscheen een mooie zegel met Magalhães met zijn schip en in de Filipijnen een prachtige zegel in grootformaat met een landkaart waarop Europa, Amerika en de Filipijnse archipel afgebeeld staan met de route die vanuit Spanje werd gevaren en die is uitgegeven ter herdenking van het feit dat met deze tocht de evangelisatie van de Filipijnen begon. Al deze zegels, en vele andere, tonen wij hier niet.

In Spanje en Portugal zelf is ook veel aandacht besteed aan deze grote geschiedkundige gebeurtenis. In de volgorde van de presentatie plaats ik bij dit verhaal de volgende zegels:

- afbeelding 1: Edifil nr. 1224 uit 1958, koning Carlos I als jonge man, net na de troonsbestijging.
- afbeelding 2: Edifil nr. 2552 uit 1979, koning Carlos I op middelbare leeftijd.
- afbeelding 3: Edifil nr. 3310-11 uit 1994, 5^e eeuwfeest van het Tractaat van Tordesillas met een windroos en het stadswapen en het historische pand.

- afbeelding 4: Nucleo nr. 2210 uit 1994, 5^e eeuwfeest van het Tractaat van Tordesillas met de koningen van Portugal en Spanje.
  - afbeelding 5: Nucleo nr. 649 uit 1945, Fernando de Magalhães (1^e serie Portugese zeevaarders).
  - afbeelding 6: Nucleo nr. 2382 uit 1996, De Portugese koning Dom Manuel I op bezoek in de scheepswerf waar de Portugese ontdekkingschepen gebouwd werden die de weg *via de oost* naar Indië ontdekten.
  - afbeelding 7: Nucleo nr. 2125 uit 1993, Fernando de Magalhães (4^e serie Portugese zeevaarders).
  - afbeelding 8: Edifil nr. 1605 uit 1964, het schip Trinidad van Magalhães.
  - afbeelding 9: Edifil nr. 2972 uit 1988, de gezichten van Magalhães en Elcano, stylistisch weergegeven.
  - afbeelding 10: Edifil nr. 2720 uit 1983, stadgezicht op de haven en kade van Sevilla rond het jaar 1500.
  - afbeelding 11: Edifil nr. 3552 uit 1998, het beeldje van Santo Niño de Cebu.
  - afbeelding 12: Edifil nr. 2310 uit 1976, Juan Sebastian de Elcano met zijn schip Victoria en het wapenschild met de wereldbol met de Latijnse spreuk.
  - afbeelding 13: Edifil nr. 1730 uit 1966, de Torre del Oro waar tolgeld geheven werd bij de ingang van de haven van Sevilla.
  - afbeelding 14: Edifil nr. 1612 uit 1964, het Spaanse Marine opleidingszeilschip 'Juan Sebastian de Elcano'.
  - afbeelding 15: Edifil nr. 1230 uit 1958, kon. Carlos I op middelbare leeftijd.
- Dat Portugal relatief weinig aandacht schonk aan deze expeditie heeft grotendeels een politieke achtergrond, want tot op de dag van vandaag denkt men over Magalhães als iemand die is 'gedeserteerd' en in dienst is getreden van Spanje. Enige jalouzie zal hierbij zeker meespelen. De meeste relevante zegels zijn door Spanje uitgegeven waarvan een groot deel rechtstreeks te maken heeft met het Tractaat of de expeditie. Mede door de afbeeldingen op deze zegels leeft de geschiedenis – en deze expeditie van Magalhães en Elcano in het bijzonder - gelukkig nog jaren voort.

Bronvermelding:

De Geschiedenis van Portugal en van de Portugezen overzee, door Arnold van Wickeren.

Het artikel 'La primera vuelta al Mundo' uit Cronica van oktober 2000 door Marcelino Gonzalez Fernandez.

De informatiebladen van de Spaanse Posterijen, Correos, Madrid.

Algemene naslagwerken, catalogi en encyclopedieën en diverse postzegelverzamelingen.

‘Bericht uit Spanje’

De invoering van de postzegels dateert van rond 1850 (red.: 1840). In Nederland was het 1852. Landen als Oostenrijk, Spanje en Zwitserland (na voorlopers in de drie steden Basel, Genève en Zürich) vierden dit jaar de 150e verjaardag. Het heeft geleid tot grote tentoonstellingen en tot herdenkingszegels, waarop de oude glorie met een nieuw sausje of jasje is afgebeeld.

Zo lat Spanje de toenmalige Isabella II naast de huidige koning Juan Carlos zien.

De moeder van koning Juan Carlos, Doña Maria de las Mercedes, overleed op 2 januari dit jaar op 89-jarige leeftijd. Afgelopen maand verscheen haar portret, geschilderd door Ricardo Macarrón op een herdenkingszegel.

DV

(Uit de Volkskrant; ingezonden door Andrés Archidona González)

Volgende IBERIA

In de volgende IBERIA, nummer 56, zullen wederom schitterende artikelen verschijnen van o.a. :

Nico Beek

- Filatelistisch maakwerk tijdens de Spaanse Burgeroorlog
- Vluchtelingenkampen in Frankrijk tijdens de Spaanse Burgeroorlog

Henk Veen

- Een tocht door Lissabon